

תאריך עדכון : 04/2018

**בעקבות האוצר התרבותי האבוד –
אוצרות רוח יהודיים שאבדו בשואה ומשמעותם**

מס' הקורס : 30152/01

שם המרצה : ד"ר י. הרשקוביץ

סוג הקורס : הרצאה

שנת הלימודים : תשע"ט

סמסטר : א

היקף שעות : 1 ש"ש

אתר הקורס באינטרנט :

מטרות הקורס ותוצרי למידה (מטרות על / מטרות ספציפיות):

1. מטרת על – מיפוי היקף הבעיה של אובדן הנכסים הרוחניים היהודיים בשואה.
2. מטרה ספציפית – הבנת המשמעויות הרוחניות של אובדן הנכסים התרבותיים, הן מבחינת אובדן שכבות שלמות של קבוצות ומגזרים, והן מבחינת עצם קיומו של אובדן כזה והשפעתו על אפשרויות של תיאודיציאה.
3. מטרה ספציפית – מיפוי סוגי הספרות השונים שאבדו, מבחינת פילוח גיאוגרפי וז'אנרי.
4. מטרה ספציפית – הכרת הערך ההיסטורי, הרוחני והנגזרות של מושג הזכרון בשחזור מימדי האוצר.

תוצרי הלמידה:

1. הכרות מעמיקה עם הפן ה"תרבותי" של הגינוסייד בשואה.
2. הבנת הקשר רצח פיסי להשמדת נכסי תרבות.
3. הבנת התפיסה הנאצית של היהדות כישות מרובת פנים, מתוך שימת דגש עליה כעל ישות אידיאליסטית-אלטרנטיבית לגזע העליון (בניגוד לצוענים, חולי נפש והומוסקסואלים, שנתפסים כ"פגומים").
4. הכרות מעמיקה עם היקף תופעת השמדת הספרות, משמעויותיה והשלכותיה.

ב. תוכן הקורס:

רציונל הקורס: בקורס נבחן את המפעל השיטתי של הרייך השלישי להשמיד, במקביל לרצח העם, את היהדות כישות בעלת אופי דתי ורוחני. ננסה לבחון כיצד הושפעו גזרות שונות במרחב הנאצי מתפיסה זו, נעמוד על גורלן של ספריות ואוספים משמעותיים, נעמיק חקר בהבנת אופי הספרות שהוכחדה, ונבחן את מאמצי השימור והשחזור שנעשו לאורך השנים.

מהלך השיעורים: השיעורים יועברו בשילוב עם טכנולוגיות מתקדמות, בתצורה של למידה פעילה על המסך, מתוך שימת דגש על מאגרי מידע ביהדות (hebrewbooks, אוצר החכמה, פרויקט השו"ת) ומאגרי מידע אקדמיים. בכך יקבלו הסטודנטים, בנוסף לתכני הלימוד הפרונטאליים, כלים לאיתור, ניתוח ועיבוד מידע זמין במרשתת, וניצול נכון של משאבים אינטלקטואליים.

כמו כן, ינתן דגש על קריאה ואיתור של פיסות מידע היסטוריות חבויות בתוך ספרות לא-היסטורית, ותבוצע היכרות עם מהלכי איתור מידע ואחזורו בארכיונים בינלאומיים, במרשתת ובפועל.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת	הערות
1	היהדות כאיום רוחני בתפיסה הנאצית		
2	מיזמי השמדת הספרות היהודית במהלך השואה		
3	הספר התורני כז'אנר- על, ותתי-הז'אנרים שמהם הוא מורכב		
4	ספריות וארכיונים מרכזיים שהושמדו במהלך השואה, ונסיונות לשחזרם		
5	כיצד משחזרים יצירה אבודה?		
6	יצירות מרכזיות של יהודים שנפטרו לפני השואה, שאבדו		
7	יצירות מרכזיות של נרצחי השואה שאבדו		
8	יצירות מוזיקליות מרכזיות שאבדו בשואה		
9	האבל על הספר שאבד, אצל ניצולי שואה		
10	מותו של ספר כרצון האל, דטרמיניזם של		

		השמדה	
11		חסידויות שנעלמו בשואת הרוח	
12		כתיבה מחודשת של יצירות שלא שרדו	
13		נסיונות איתור ושיקום ספריות נכחדות	

ג. דרישות קדם:

אין.

ד. חובות / דרישות / מטלות:

נוכחות חובה. דרישת קדם לגישה למבחן – 85% נוכחות.
דרישות הקורס – מבחן בסוף הסמסטר.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

מבחן – 100%.

ו. ביבליוגרפיה:

חובה

1. אסף ידידיה, "ההתקפות הנאציות על התלמוד", בשביל הזכרון כב (תשע"ו), עמ' 20-27.
2. גיא מירון, "שריפת ספרים בגרמניה הנאצית: מבט על", בשביל הזכרון כב (תשע"ו), עמ' 9-2.
3. דב שידורסקי, גווילים נשרפים ואותיות פורחות, ירושלים תשס"ח.
4. Borin, Jacqueline, "Embers of the Soul: The Destruction of Jewish Books and Libraries in Poland During World War II," *Libraries & Culture* 28, 4 (1993), 445-460.
5. Collins, Donald E. & Rothfeder, Herbert P., "The Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg and the Looting of Jewish and Masonic Libraries during World War II," *Journal of Library History* 18, 1 (1983), 21-36.
6. (The) Commission on European Jewish Cultural Reconstruction, "Tentative List of Jewish Cultural Treasures in Axis-Occupied Countries," *Jewish Social Studies* 8, 1 (1946), Supplement, 1-103.
7. * (The) Commission on European Jewish Cultural Reconstruction, "Addenda and Corrigenda to Tentative List of Jewish Cultural Treasures in Axis-

- Occupied Countries," (supplement to the above) *Jewish Social Studies* 10, 1 (1948), 1-16.
8. * (The) Commission on European Jewish Cultural Reconstruction, "Tentative List of Jewish Publishers of Judaica and Hebraica in Axis-Occupied Countries," (supplement to the above) *Jewish Social Studies* 10, 3 (1948), 1-56.
 9. Friedman, Philip, "The fate of the Jewish Book during the Nazi Era," *Jewish Book Annual* 54 (1996-1997), 81-94.
 10. Grimsted, Patricia Kennedy, A Comprehensive Bibliographical List on Displaced Cultural Treasures in WWII (<https://socialhistory.org/en/russia-archives-and-restitution/bibliography>).
 11. Jelínková, Andrea, "Books in the Terezín Ghetto and their post-war fate," *Judaica Bohemiae* 47,1 (2012), 85-107.
 12. Presidential Advisory Commission on Holocaust Assets in the United States and Staff Report, Plunder and Restitution: The U.S. and Holocaust Victims Assets (Presidential Advisory Commission on Holocaust Assets in the United States, 2008).
 13. Richler, Benjamin, "The Lost Manuscripts of the Library for Jewish Studies in Warsaw," *Studia Rosenthaliana* 38-39 (*Omnia in Eo*) (2005-2006), 360-383.
 14. Shavit, David, "Jewish Libraries in the Polish Ghettos During the Nazi Era," *Library Quarterly* 52 (1982), 103-121.
 15. Sutter, Sem C., "The Lost Jewish Libraries of Vilna and the Frankfurt Institut zur Erforschung der Judenfrage," in: James Raven (ed.), *Lost Libraries: The Destruction of Great Book Collections since Antiquity* (Basingstoke, Hampshire and New York: Palgrave Macmillan, 2004), pp. 219-235.

רשות

1. Aalders, Gerard H., *Nazi Looting: The Plunder of Dutch Jewry During the Second World War* (Oxford: Berg, 2000).
2. Báez, Fernando, *A Universal History of the Destruction of Books: From Ancient Sumer to Modern Day Iraq* (NY: Atlas & Co., 2008).
3. Blum, Yehuda Z., "On the Restitution of Jewish Cultural Property Looted in World War II," *Proceedings of the Annual Meeting of the American Society of International Law* 94 (2000), 88-94.

4. Born, Lester K., "The Archives and Libraries of Postwar Germany," *The American Historical Review* LVI (1950), 34-57.
5. De Vries, Willem, *Sonderstab Musik: Music Confiscations by the Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg under the Nazi Occupation of Western Europe* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 1996).
6. Dean, Martin, *Robbing the Jews: The Confiscation of Jewish property in the Holocaust, 1933-1945* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).
7. Fishman, David E., *Embers Plucked from the Fire: The Rescue of Jewish Cultural Treasures in Vilna* (New York: YIVO Institute for Jewish Research, 1996).
8. Fishman, David E., *The Book Smugglers: Partisans, Poets, and the Race to Save Jewish Treasures from the Nazis* (Lebanon, NH: ForeEdge, an imprint of University Press of New England, 2017).
9. Fishman, David E., Mark Kupovetsky and Vladimir Kuzelenkov (eds.), *Nazi-Looted Jewish Archives in Moscow: A Guide to Jewish Historical and Cultural Collections in the Russian State Military Archive* (Scranton: University of Scranton Press in association with the United States Holocaust Memorial Museum and The Jewish Theological Seminary, 2010).
10. Glickman, Mark, *Stolen Words: The Nazi Plunder of Jewish Books* (Philadelphia: The Jewish Publication Society, 2016).
11. Grimsted, Patricia Kennedy, *Reconstructing the Record of Nazi Cultural Plunder: A Survey of the Dispersed Archives of the Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg (ERR)* (IISH Research Papers, 2011).
12. Hoogewoud, Frits J., Kwaadgras, Evert P., et al (eds.), *The Return of Looted Collections (1946-1946), An Unfinished Chapter*, Proceedings of an International Symposium to mark the 50th Anniversary of the Return of Dutch Collections from Germany (Amsterdam: Stichting beheer IISG, 1997).
13. Kirchhoff, Markus, "Looted Texts: Restituting Jewish Libraries," in: Dan Diner and Gotthard Wunberg (eds.), *Restitution and Memory: Material Restoration in Europe* (NY: Berghahn Books, 2007), 161-188.
14. Knuth, Rebecca, *Libricide: The Regime-Sponsored Destruction of Books and Libraries in the Twentieth Century* (Santa Barbara: Praeger, 2003).
15. Nicholas, Lynn J., *The Rape of Europa: The Fate of Europe's Treasures in the Third Reich and the Second World War* (New York: Alfred A. Knopf,

- 1994).
16. Poste, Leslie I., "Books go Home from the Wars," *Library Journal* 73 (1948), 1699-1704.
 17. Rose, Jonathan, *The Holocaust and the Book: Destruction and Preservation* (Amherst: University of Massachusetts Press, 2001).
 18. Rothfeld, Anne, "Returning Looted European Library Collections: An Historical Analysis of the Offenbach Archival Depot, 1945-1948," *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts and Cultural Heritage* 6, 1 (2005), 14-24.
 19. Rydell, Anders, *The Book Thieves: The Nazi Looting of Europe's Libraries and the Race to Return a Literary Inheritance* (NY: Viking, 2017).
 20. Schidorsky, Dov, "Books as Mute Witnesses to Mass Murder: The Archival Depot in Offenbach as an Agent of Memory and a Testimony to Persecution, Migration, and Genocide," *Moreshet* 13 (2016), 44-83.
 21. Schidorsky, Dov, "The Library of the Reich Security Main Office and Its Looted Jewish Book Collections," *Libraries & the Cultural Record* 42, 1 (2007), 21-47.
 22. Starr, Joshua, "Jewish Cultural Property under Nazi Control," *Jewish Social Studies* 12 (1950), 27-48.
 23. Stubbings, Hilda Uren, *Blitzkrieg and Books: British and European Libraries as Casualties of World War II* (Indiana: Rubena Press, 1993).
 24. Waite, Robert G., "Returning the Jewish Cultural Property: The Handling of Books Looted by the Nazis in the American Zone of Occupation 1945 to 1952," *Libraries and Culture* 37, 3 (2002), 213-228.
 25. Weinreich, Max, *Hitler's Professors: The Part of Scholarship in Germany's Crimes Against the Jewish People*, Second edition with a new introduction by Martin Gilbert (New Haven: Yale University Press, 1999. Originally published by YIVO, 1946).